

آینه‌ها!

در فرهنگ و ادبیات عرفانی ایران، آینه نقش بی‌بدیلی دارد؛ برای شروع سال نو، در آن می‌نگریم و به هشدارهایش با تأمل، فکر می‌کنیم. آینه، صیقل وجودمان است و بازتاب بی‌کم‌وکاستی از آنچه که هستیم و گاهی فرصت دیدنش را نداریم! آینه بی‌غرضانه و صادقانه، می‌نمایاند و آشکار می‌کند و بدین سبب، امکان پردازش و پالایش فراهم می‌کند. اما وای به وقتی که از آنچه که ممکن است ببینیم هراسان و گریزان باشیم و به‌جای به خود آمدن، بخواهیم آینه نباشد!

در این شماره مجله نیز مانند همیشه، تلاش شده است که از زاویه‌های مختلف، از آینه استفاده شود! اولین مقاله، گزارشی از طرح ارزشیابی برنامه درسی ریاضی سه پایه دوره راهنمایی تحصیلی - در حال حاضر پایه‌های ششم و هفتم و سوم راهنمایی - است که به سفارش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، اخیراً انجام شد. این گزارش، می‌تواند آینه‌ای برای دیدن وضع موجود، و چراغ راهی برای آینده پرمخاطره ولی ضروری اصلاح برنامه‌های درسی ریاضی این دوره باشد. همان‌طور که پیک (۱۹۹۷) در زمان انتشار اولین گزارش یافته‌های تیمز اعلام نمود، نتایج چنین مطالعاتی، می‌تواند برای نظام‌های آموزشی مانند آینه‌ای باشد تا خود را در آن، بی‌کم‌وکاست ببینند. با این تعبیر، آنچه که در گزارش تفصیلی این ارزشیابی آمده، تکلیف را بر طرح‌دهندگان و تغییردهندگان برنامه درسی ریاضی این دوره دشوارتر می‌کند؛ زیرا از زاویه‌های مختلف، به‌میزان اثربخشی یا دلایل ناکارآمدی برنامه از مناظر متنوع - به‌خصوص نظرات معلمان ریاضی مجری آن برنامه، پرداخته است. این مقاله معرفی کوتاه این پژوهش و دعوت از برنامه‌ریزان و معلمان به استفاده از آن برای هر نوع اصلاحی در برنامه درسی ریاضی این سه پایه است.

مقاله دوم این شماره، ترجمه سخنرانی دایانا راویچ در مورد اصلاحات آموزشی به امید بهبود مدرسه است. به‌دلیل دانش نظری و تجربی وسیع راویچ در حوزه تاریخ آموزش و روش‌شناسی تحقیق، و با عنایت به نگاه منتقدانه و نافذی که برای «دیدن» و «درک کردن» آموزش عمومی دارد، این مقاله از جنبه‌های گوناگون، برای خوانندگان غیربومی هم حائز اهمیت و آموزنده است. در این سخنرانی، راویچ که از منتقدان معروف غلبه «سرمایه» و «ایدئولوژی سرمایه‌داری» بر نظام آموزشی جامعه خویش است، به کمک آمار و ارقام دقیق، دلایل شکست بعضی از طرح‌های کلان آموزشی از جمله «هیچ کودکی عقب نماند» و «مدارس چارتری» را تشریح می‌کند. وی برای غنای بحث خود، به ارائه مصداق‌های متنوع و تکان‌دهنده‌ای از جامعه بومی خود می‌پردازد و برای مستند شدن بحثی که ریشه در واقعیت و عمل دارد، از آن مصداق‌ها، با دقت علمی استفاده می‌کند. چنین نگاهی به دیدن و شنیدن «یک واقعیت» که شاید برای بسیاری بیش از یک خبر نباشد، به خوانندگان غیربومی هم که با واقعیت‌های دیگری مواجه‌اند، کمک می‌کند تا با استفاده از روش و بینش پژوهشی وی، به ارزیابی دقیق‌تری از موقعیت بومی خویش بپردازند. بدین سبب با وجود طولانی بودن، این مقاله می‌تواند آموزه‌های بسیاری برای معلمان و برنامه‌ریزان درسی داشته باشد. به‌خصوص آن که راویچ این سخنان را برای

بیش از ۹۰۰۰ معلم ریاضی در نشست سالانه سال ۲۰۱۲ «شورای ملی معلمان ریاضی» ارائه داد. او در شروع سخنرانی پرسید که «چه ارتباطی بین یک تاریخ‌نگار و یک ریاضی‌دان/ معلم ریاضی هست» و خود پاسخ داد که «هر دو مبتنی بر مستندات» حرف می‌زنند. یعنی از منظر هستی‌شناسانه، توجیه حضور وی در نشست معلمان ریاضی و ریاضی‌دان‌ها، این اشتراک ماهیتی بود.

راویچ تشریح می‌کند که چگونه اکثر برنامه‌های «اصلاحی»، ریاضی مدرسه‌ای را هدف قرار داده‌اند و جامعه و والدین نیز از ترس عدم موفقیت فرزندان‌شان، در مقابل روش‌های سختگیرانه نسبت به معلم و مدرسه، خاضع هستند. او که بیش از سه دهه است که تاریخ‌نگار، سیاست‌گذار و منتقد آموزشی است، در عین حال تسلط ویژه‌ای به علم آمار و معنای مستتر در اعداد و ارقام دارد. به عنوان نمونه، راویچ با استناد به یک مصداق بسیار بومی که مربوط به «طوفان کاترینا» در نیواورلئان است، به خواننده جهانی و ایرانی خود می‌آموزد که نخست، حیات و ممت مدرسه تحت تأثیر عوامل گوناگون و حتی به ظاهر غیرمرتبط با تعلیم و تربیت است که برای نمونه، می‌توان به بلاهای طبیعی اشاره کرد. دوم این که آمار و ارقام می‌توانند آگاهانه یا ناخودآگاه، مورد سوءاستفاده قرار گیرند، پس لازم است که با هوشیاری بیشتری به آن‌ها توجه کنیم. پیام قابل‌تعمیم وی به سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان آموزشی این است که الزاماً، معنی «دو دو تا» همیشه «چهار تا» نیست و بستگی به تفسیر شما دارد. مثلاً، موفقیت، شکست، اُفت تحصیلی و نظایر آن‌ها، همگی مفهوم‌های اعتباری و نسبی‌اند و نمی‌توان با قطعیت، برای «سنجش» آن‌ها معیارهای کمی و عینی تعیین نمود. معنای این مفاهیم در یک مدرسه «محروم» و «غیربرخوردار» با مدرسه‌ای که به اصطلاح، گل‌های سرسبز را پس از چندین و چندبار وجین کردن در یک‌جا جمع کرده است، با هم فرق دارند. در مدرسه‌ای که از طبیعی‌ترین امکانات آموزشی نیز «محروم» است، اگر دانش‌آموزان خودباور شوند و مزه موفقیت را - هر چند اندک - بچشند، یعنی در آن مدرسه اتفاق عظیمی افتاده است و معلمان و مسئولان آن مدرسه، با تمام توان تلاش کرده‌اند تا دانش‌آموزان را به سمت جلو حرکت دهند، هر چند که سرعت کم باشد. اما مگر می‌شود موفقیت این مدرسه را با همان متر و ملاکی سنجید که دانش‌آموزانش پس از عبور از چندین صافی «علمی»، تازه وارد کورهای می‌شوند که چکش بخورند و بگدازند و آب‌دیده شوند تا...؟! و کسی جرئت نکند بپرسد که «به کجا چنین شتابان؟».

در این میان، به شهادت اکثر تحلیل‌گران و منتقدان آموزشی، ریاضی شاید بیشتر از اکثر درس‌های مدرسه‌ای، آسیب دیده و می‌بیند. بدین سبب یک تاریخ‌نگار و منتقد آموزشی، در جمع ۹۰۰۰ نفری معلمان ریاضی هشدار می‌دهد که مراقب باشیم که این موضوع درسی، به ابزاری برای حذف و محروم کردن دانش‌آموزان، و وارد کردن فشار بر معلمان شریف و توانمند و زحمت‌کش ریاضی نشود. از «هیچ کودکی عقب نماند» درس بگیریم و مراقبت کنیم تا به بهانه طرح‌ها و ادعاهایی نظیر آن، اکثریت دانش‌آموزان پشت دروازه نمانند و به قول آنا سرپینسکا، ریاضی به جای دروازه عبور، به دروازه‌بانی عبوس و بی‌منطق بدل نشود. از ریاضی مترسکی برای ترساندن دانش‌آموزان، تحت فشار قرار دادن معلمان و ایجاد اضطراب در جامعه استفاده نکنیم. ریاضی می‌تواند و باید در خدمت ارتقای توانایی‌های همه جانبه دانش‌آموزان باشد. اما برای برنامه‌ریزی و تدریس آن، سرمایه‌گذاری‌های وسیع، تخصیص بودجه و تربیت نیروی انسانی ضروری است و هیچ‌کدام از این‌ها محقق نمی‌شود مگر به پشتوانه تحقیقات اصیل و معنادار.

سایر مقاله‌های مجله نیز به روال معمول، هر یک به‌نوعی «آینه» و بازتاب واقعیت‌هایی در سطوح مختلف نظری و تجربی هستند. به‌عنوان نمونه در سراسر دنیا، افراد مختلف در مورد حل مسئله ریاضی می‌نویسند و تحقیق می‌کنند و یافته‌های جدیدی به جامعه آموزش ریاضی عرضه می‌کنند که هیچ‌کدام تکراری نیستند و همیشه تازه هستند. در این شماره نیز برداشت دیگری از حل مسئله ریاضی مطرح شده است.

بالاخره، «آینه» با بازتاب بر زندگی زنده‌یاد عبدالحسین مصحفی، به گوشه‌ای کوچک از تلاش‌های قابل توجه و کارهای ماندگار وی در ارتقای دانش ریاضی دانش‌آموزان مدرسه‌ای پرداخته است.